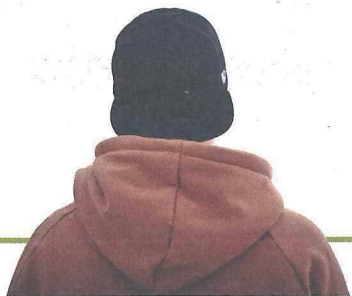

DOSSIER
KWETSBARE JEUGD

Sylvie Walraevens

Kindertijd en jeugd horen zorgeloos en beloftevol te zijn. De geluksbarometer op *beau fixe*. Voor een toenemend aantal jongeren ligt die droom al vroeg aan diggelen. Om de meest diverse redenen – gebroken gezin, psychische kwets-

“In een gezin opgroeien is een kinderrecht”

Jeugdzorg torst een historische lading van taboe en schuld. Volstrekt onterechte connotaties, weet Jan Bosmans, sectorcoördinator Jeugdhulp, Gezinsondersteuning en Kinderdagopvang van het Vlaams Welzijnsverbond, de koepel van zorgaanbieders. “Zorgbehoevende jongeren zijn slachtoffers van maatschappelijke knelpunten waarvoor wij mee verantwoordelijkheid dragen.”

Jan Bosmans pleit voor “een integrale jeugdhulp waarin partners samenwerken in een systeem dat niet stigmatiserend werkt maar ‘in’ de samenleving staat, net zoals onderwijs en gezondheidszorg”. © rr

h

et Vlaams Parlement, meer bepaald de Commissie voor Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, kraakte in 2011 een harde noot, toen ze zich boog over de jaarlijkse toename van de behoefte aan jeugdzorg met 4 à 5 procent. Na 23 hoorzittingen was de conclusie een eenduidige maar uitgebreide motie: tal van maatschappelijke uitdagingen die de sector ruim overstijgen, zoals echtscheidingen en alleenstaand ouderschap, levensdrukte, werkloosheid, stijgende levensduurte of krapte op de woonmarkt, hebben een immense impact op het welbevinden van jongeren. Jeugdhulp kan dit niet alleen oplossen. Enkel een integrale aanpak van de hulp en een zorgende maatschappij kunnen heil bieden. Jan Bosmans ziet positieve maar ook verontrustende ontwikkelingen.

Waarom kampt jeugdzorg met een imago probleem?

“Het probleem is hardnekkig en de tijdgeest biedt helaas geen gunstige voedingsbodem voor verandering. Terwijl de toegankelijkheid van onderwijs en gezondheidszorg gestaag steeg, blijft de jeugdzorg achter. Jeugdhulp heeft nog te veel af te rekenen met verdoken culpabilisering: je had het als ouder misschien beter kunnen doen, de jongere moet zich maar beter gedragen. De reacties zijn vaak justitieel, terwijl 86 procent van de cases wel problematisch of verontrustend zijn, maar helemaal niets met delinquentie te maken heb-

ben. De verharding van de samenleving met een eenzijdige focus op verantwoordelijkheid, activering en overdreven individualisering is daar ook medeplichtig aan. Het verwijtende vingertje staat haaks op helpen, terwijl zorg juist *in* de samenleving hoort. Ook de druk van sociale media die ideale modellen van werken, wonen en ontspannen voorhouden, mag niet onderschat worden. Velen passen daar niet in. Voeg daarbij de negatieve beeldvorming in de pers, die de complexe en diverse materie incidentsgewijs ter sprake brengt, en je begrijpt waarom de jeugdzorg het niet onder de markt heeft.”

Welke vormen van kwetsbaarheid dringen zich vandaag het sterkst op?

“Veel kwetsbare jongvolwassenen hebben geen netwerk en vereenzamen. De verschuiving van de meerderjarigheid van 21 naar 18 jaar staat haaks op de tendens van langer studeren en het fenomeen ‘hotel-mama’. Wanneer ben je volwassen en zelfstandig? Als je zelf je potje kan koken, als je autonoom je geld beheert, als je volledig zelfredzaam bent? Ondertussen weten we wel beter. Daarom wordt nu jeugdhulp geboden tot 25 jaar, bijvoorbeeld met verblijf in kleine wooneenheden. Het aantal meerderjarigen dat gebruikmaakt van intensieve jeugdhulp steeg tussen 2015 en 2017 met 20 procent. Ook de vluchtelingen crisis stelt nieuwe uitdagingen. Niet-begeleide minderjarigen die een hels traject af-

legden, hebben nood aan opvang, traumabegeleiding en onderwijs. Dat is een internationaalrechtelijke verplichting. We zien bovendien een toename van zorgnood bij zeer jonge kinderen, die het moeten redden in nauwelijks bestaande gezinnen die vaak al tijdens de zwangerschap uiteenvallen. Dat deed de Vlaamse pleegzorg in 2017 met 8 procent stijgen, sinds 2014 met 25 procent. Kinderen aan de ouderlijke zorg onttrekken, doen we alleen in uiterste nood.”

Waarom hecht u zo veel belang aan ouderlijke zorg?

“Het Angelsaksische systeem vindt dat de samenleving na een aantal mislukte kansen de verantwoordelijkheid heeft de zorg voor kinderen van de ouders over te nemen. Wij hanteren een ander uitgangspunt. Zorg moet in een totaal levensperspectief worden geplaatst. Ouders blijven levenslang ouders. Ze zijn je roots en belangrijke actoren in het hechtingsproces. Daarom moet zoveel mogelijk zorg binnen het gezin worden aangeboden. In een gezin opgroeien is een kinderrecht. Wanneer een jongere zelf van huis wegloupt, is uithuisplaatsing dikwijls een noodzaak om de integriteit van die jongere te vrijwaren. Maar een rechter zal eerst andere mogelijkheden overwegen. De ambulante zorgvormen zijn de jongste jaren dan ook sterk gestegen, terwijl de residentiële capaciteit afnam.”

Capaciteitstekort en wachtlijsten behoren tot de grootste kopzorgen van de sector. De opname- en begeleidingsplicht verscherpen dat nog. Waar hangt de klepel?

“Vlaanderen heeft ongeveer 3.000 residentiële plaatsen. De behoefte neemt jaarlijks met 4 à 5 procent toe, maar de voorbije jaren zijn er geen plaatsen bijgekomen. Daardoor loopt het tekort vandaag op tot 5 à 6.000. In 2017 trok de Vlaamse overheid 25 miljoen euro uit, maar dat geld ging vooral naar preventie, de groeiende pleegzorg en rechtstreeks toegankelijke hulp. Die groei is uiteraard positief, maar de lange wachtlijsten voor intensievere begeleidingsvormen zijn onaantvaardbaar. Een aantal stevige dilemma’s maken de keuze voor het inzetten van budgetten niet gemakkelijk: de afweging tussen een preventieve en curatieve aanpak, ambulante versus residentiële zorg, gerechtelijke versus vrijwillige actie, medische versus justitiële hulp... Er zijn zo veel spanningsvelden, die allemaal naar dezelfde vragen leiden: hoeveel jeugdhulp is nodig en vooral, wat is goede jeugdhulp?”

Wat denkt u zelf?

“Goede jeugdzorg biedt aan elk kind zo snel mogelijk het gepaste antwoord op zijn nood of vraag. Die vraag moet altijd het uitgangspunt zijn, niet het aanbod, het systeem, de programmatie of te behalen quota. De aangeboden zorg moet als daadwerkelijke hulp beleefd worden, zodat ze bijdraagt aan de levenskwaliteit van het kind en het gezin. Maar wachttijden doorkruisen die juiste keuze. Omdat de tekorten zo groot zijn, zijn we

“Media brengen complexe materie incidentsgewijs.”

baarheid, armoede, criminaliteit – redden ze het niet in onze complexe samenleving. Het taboe is huizenhoog en de schuldlogica alomtegenwoordig. De overheid gooit boeien uit, maar roept tegelijk op tot een zorgende samenleving.

“Opnieuw zorgzame relaties leren opbouwen”

verplicht prioriteiten en urgenties te definiëren. Jeugdrechtvaarders leggen soms andere dan de gepaste maatregelen op omdat er elders geen plaats is. In een schaarstemodel moeten instellingen urgente maatschappelijke vragen beantwoorden en verstoren crisissen noodgedwongen de uitbouw van een rustige werking en leefomgeving.”

“Daarnaast pleit ik voor een integrale jeugdhulp waarin partners als Kind en Gezin, het Agentschap Jongerenwelzijn, private initiatieven, gesloten centra enzovoort samenwerken in een eenvoudig systeem dat niet langer stigmatiserend werkt maar ‘in’ de samenleving staat, net zoals onderwijs en gezondheidszorg. Dat vloekt met wachtlijsten en jongeren op straat. Hulp en maatschappelijke ondersteuning moeten een gezond evenwicht vinden. Elke burger en iedereen die met jongeren omgaat moet permanent aandacht hebben voor hun welzijn. Die visie weerspiegelt zich bijvoorbeeld ook in de gelijktijdigheid van sanctie en hulp in de rechtspraak: veel jeugdrechtvaarders leggen naast een straf ook hulp op vanuit het inzicht dat delicten niet de verantwoordelijkheid zijn van het kind alleen.”

Hoe beoordeelt u het actuele beleid van uw sector, met dat ideaal voor ogen?

“Het beleid van Vlaams minister Jo Vandeurzen (CD&V, bevoegd voor Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, nvdr) huldigt die holistische visie. Hij investeerde zwaar en verzette mijlpalen in preventie en het jeugdgedelinquentie-recht. De residentiële en probleemgebonden jeugdhulp vordert evenwel niet met dezelfde snelheid. Zowel de capaciteit als de omkadering, zeker in de residentiële opvang, is dringend aan versterking toe.”

Jan Bosmans. © rr

Wat zijn de krijtlijnen van het nieuwe jeugdsanctierecht?

“Vlaanderen is sinds 2011 bevoegd voor jongerenmisdrijven en maakte een decreet op dat nu ter stemming voorligt in het Vlaams Parlement. Jeugdgedelinquentie werd vastgelegd van 12 tot 18 jaar, met maatregelen die kunnen uitlopen tot 23 jaar. Daardoor wordt de verantwoordelijkheid van de jongere voor normovertredingen verhoogd. Een tweede verworvenheid is de herstelgerichte afhandeling van een delict. Het herstel van schade of slachtoffers krijgt voorrang op de straf. Het oude ‘jeugdbeschermingsmodel’ heeft plaatsgemaakt voor een aanpak met vier facetten: constructieve sanctie, herstelgerichte alternatieven, aanbod van jeugdhulp en beveiliging van de samenleving door opsluiting of kinderpsychiatrische zorg. Intussen gaan de cijfers de goede richting uit. De jeugdgedelinquentie stijgt al jaren niet meer, ze neemt zelfs af.” III

Als overheid tussenkomen in de zorg voor kinderen – een uitgesproken privéveld – is een dunne lijn bewandelen tussen bemoeienis en maatschappelijke verantwoordelijkheid. Om de valkuil van paternalisme te vermijden, maakte de Vlaamse jeugdhulp een paradigmashift naar preventief, krachtgericht en oplossingsgericht werk.

Isabelle Quintens is Oost-Vlaamse regioverantwoordelijke van het Agentschap Jongerenwelzijn, de overheidsorganisatie die de jeugdhulp in Vlaanderen organiseert. Ze coördineert er de Ondersteuningscentra Jeugdzorg (OCJ) en de Sociale Diensten Jeugdrechtbank (SDJ), die advies verlenen aan de jeugdrechtverder. “Bij deze diensten melden hulpverleners of het parket een zorgwekkende situatie als de preventieve zorg faalt”, verklaart ze zich nader. “Voor de overheid is laagdrempelige preventieve jeugdhulp een absolute prioriteit, om te vermijden dat noodsituaties complexer worden. Maar dat geloof in preventie heeft een foutenmarge; mensen zijn feilbaar. Daarom zal Vlaanderen ook steeds blijven investeren in kwetsbare mensen. De mens is nu eenmaal niet zonder meer maakbaar, zijn lot niet altijd de uitkomst van eigen verdienste. Wie het niet alleen aankan, heeft recht op hulp.”

Isabelle Quintens. © rr

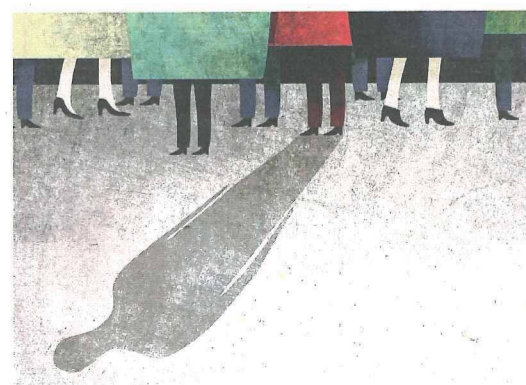
Aanklappend

Quintens maakt zich sterk dat het Agentschap Jongerenwelzijn naast de andere hulpactoren een verschil maakt door een behoedzaam navigeren op een continuüm tussen zorg en norm. Dat maakt hun werk uniek in jeugdhulp. “Wij voegen als overheid een standaard toe: we bepalen waaraan een particuliere situatie moet beantwoorden voor de veilige ontwikkeling van kinderen. Zodra die in het gedrang komt, verruimen wij de preventieve zorgrelatie met de normdimensie. We nemen het dan over van de hulpverleners die een noodsituatie melden. Dat is een aanklappende vorm van jeugdzorg, een uiterst delicate maatschappelijke opdracht. Daarom hebben we ervoor gekozen niet bevoogdend, straffend of vanuit een expertenpositie te werken, maar kracht- en oplossingsgericht: zonder de verontrusting en veiligheid van minderjarigen uit het oog te verliezen, kijken we naar de kracht van de kinderen en hun ouders en naar wat nodig is om die te doen ontluiken zodat ze op termijn weer op de sporen staan en de regie weer in eigen handen krijgen. Bij voorkeur leggen we de ouderlijke verantwoordelijkheid zo snel mogelijk terug waar ze thuishoort. Onze betrokkenheid is als betaalde professionals nu eenmaal niet onvoorwaardelijk. Daarom is het cruciaal kinderen en ouders opnieuw te verbinden en de band tussen het gezin en vertrouwenspersonen uit hun onmiddellijke omgeving te verstevigen.”

“Vertrouwenspersonen zijn spilfiguren in het helingsproces”, weet Quintens. “In een ideale zorgsituatie komen mensen bij ons langs met een contextdragende vertrouwenspersoon: iemand die voor hen belangrijk is en die hun situatie mag kennen. Dat zijn geen zorgverleners; iedereen kan zo’n rol opnemen. Het gaat om kleine engagementen, zoals elke woensdag gaan voetballen met een kind. Als dat kind daarop kan rekenen, is die vertrouwenspersoon betekenisvol voor zijn welzijn.”

“Er is veel te doen om de vermaatschappelijking van de zorg. Mensen uiten de terechte bezorgdheid dat de overheid haar verantwoordelijkheid zou ontlopen door de maatschappij op te roepen meer zorg op te nemen. Maar dat is zeker niet de opzet. Vermaatschappelijking van de zorg wil in de eerste plaats zeggen dat verschillende instanties geconnecteerd moeten worden om het welzijn van kinderen te verzekeren en te vermijden dat gezinnen in een gerechtelijke situatie verzeilen. Jeugdhulp kan niet alle samenlevingsuitdagingen oplossen. Als een moeder met vier kinderen uit een onbewoonbaar verklaarde woning wordt gezet en zo haar beschermende rol niet kan opnemen, dan is dat geen jeugdhulp-probleem – de band tussen ouders en kinderen zit goed – maar een huisvestingsprobleem. Alle maatschappelijke uitdagingen hebben een directe of indirecte impact op het welzijn van jongeren, zoals complexe relaties van ouders, eenzaamheid van jongvolwassenen, armoede, migratie of medicalisering van problemen. Die laatste maatschappelijke evolutie houdt ontegensprekelijk verband met de teloorgang van zingeving, die een andere dan medische kijk op problemen aanreikt. Daarom zetten wij in onze zorg voor kinderen en ouders zo intensief in op een van de meest helende elementen: opnieuw zorgzame relaties leren opbouwen.” III

“Het geloof in preventie heeft een foutenmarge; mensen zijn feilbaar.”

© rr